

این فایل PDF شامل هر دو جلد کتاب بوده و تمامی فصل ها، بخش ها و پیوست ها را به صورت یک جا در قالب یک نسخه ی یکپارچه ارائه می دهد. هدف از تهیه ی این نسخه، دسترسی آسان تر خوانندگان به مجموعه ی صفحات آغازین کتاب و امکان مطالعه ی آن است. ساختار کتاب دقیقاً مطابق با نسخه ی اصلی هر دو جلد بوده و هیچ تغییری در محتوای آن ایجاد نشده است.

سخن ناشر

با وقوع انقلاب شکوهمند اسلامی، فضای نوینی در عرصه دانش‌های مختلف حوزوی و دانشگاهی گشوده شد. نگاه جدید فراهم آمده از بستر انقلاب از یک سو و تهاجم تمدنی غرب به ارکان فرهنگ اسلامی و به چالش کشیدن آن‌ها از سوی دیگر در این امر سهم بسزایی داشتند. در چنین فضایی نیاز به دانش به عنوان موتور پیش‌ران تمدن و فرهنگ به صورت جدی احساس می‌شد. این امر باعث شد پرداخت به دانش، گسترش کمی و کیفی پیدا کند؛ گسترشی که با فضای قبل از انقلاب به هیچ‌روی قابل مقایسه نبود. در زمانه کنونی نیز هر چند این گسترش ادامه دارد اما هنوز فاصله جدی میان نیازها و عرصه دانش پاسخگو وجود دارد. بدین سبب روی آوردن به دانش‌ها و تلاش برای بسط و امتداد آن‌ها به شیوه‌های متعدد از جمله ضرورت‌های عصر کنونی در محیط دانش است. روشن است این ضرورت درباره دانش‌های بنیادین و مادر، دوچندان است و همت و عزم مضاعفی را در میان عالمان آن‌ها می‌طلبد.

دانش فلسفه که از دانش‌های بنیادین و بلکه بنیادین‌ترین آن‌هاست، از امور پیش‌گفته مستثنا نیست و باید برای شیوه‌های مختلف گسترش این دانش در لایه‌های متعدد آن، اقدامات درخور صورت گیرد. از جمله این اقدامات، تلاش برای نشر این دانش و دانش‌های همسرو مرتبط با آن در لایه‌های مختلف آن است.

از این رو انتشارات آل‌احمد علیه السلام بر خود لازم می‌داند که در حد امکان و قدر

وسیع، زمینه نشر و گستراندن دانش فلسفه و دانش‌های مرتبط با آن را در دستور کار خویش قرار دهد. به توفیق الهی این کار چند سالی است که از طریق ارتباط با مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات فراهم آمده و کتاب پیش‌رو گامی مبارک در پیشبرد این هدف است. امید است این روند رو به رشد و فزونی باشد و بتواند خدمت کوچکی در راستای تحقق اهداف و آرمان‌های بلند انقلاب اسلامی باشد.

انتشارات آل‌احمد علیه السلام بر خود لازم می‌داند از استاد گرانقدر، حجت‌الاسلام والمسلمین علی امینی نژادته که با تعلیق بر کتاب شریف *نهاية الحکمة* اثر علامه طباطبائی رحمه الله زمینه استفاده و بهره‌مندی هرچه بیشتر دانش‌پژوهان حکمت از این کتاب را فراهم نموده‌اند، تشکر و قدردانی نماید. همچنین لازم می‌داند از مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات که در آماده‌سازی اثر برای نشر زحمات فراوانی را متحمل شدند، کمال تشکر را به عمل آورد.

علی رستمی

مدیر انتشارات آل‌احمد علیه السلام

سخن مؤسسه

آموزش دانش فلسفه همچون دیگر دانش‌ها در حوزه‌های علمیه، مبتنی بر متون فاخر و موجز است. این متون معمولاً در سطوح متعدد و در طی چندین حلقه قرار داده می‌شوند. بدین‌سان دانش‌پژوه از آشنایی اولیه با دانش آغاز می‌کند و در طی چندین گام تحصیلی به ساحت اجتهادی آن دانش و تراش فنی آن مرتبط می‌شود.

در دانش فلسفه بعد از کتاب *بداية الحکمه* که در طی چندین دهه اخیر، متن اولیه بوده، کتاب *نهاية الحکمه* محور تحصیل و تحقیق بوده است. این کتاب که از آثار مرحوم علامه طباطبائی رحمته الله بزرگ عارف، فیلسوف و اسلام شناس دوران معاصر است، با نظارت به تراش فلسفی حکمت متعالیه و با اشراک دیدگاه‌های نهایی فلسفی ایشان، متنی قوی، پرمایه و فاخر به‌شمار می‌آید. این اثر به عنوان حلقه وصل میان سطح اولیه و سطح اجتهادی فلسفه‌آموزی یعنی کتاب اسفار و یا دیگر آثار مشابه صدرالمآلهین محسوب می‌شود. کتاب نهایی به دلیل سطح ویژه و نیز نظارت به آرای اختصاصی علامه، از متون دشوار و عمیق فلسفی به‌شمار می‌رود. از این‌رو فهم درست، شفاف و منسجم این کتاب و نیز گشودن گره‌های متنی و محتوایی اش نیاز به تأملات موشکافانه، تبیعات گسترده و حوصله فراوان علمی دارد.

بعد از نگارش کتاب، این اثر در زمان حیات مرحوم علامه رحمته الله محور تدریس قرار گرفت و در ادامه مذاقه‌های علمی توسط شاگردان خود علامه همچون آیت‌الله

جوادی آملی رحمته الله علیه و نیز آیت الله مصباح یزدی رحمته الله علیه پیرامون این کتاب صورت گرفت و آثاری در این زمینه نگاشته شد. این روند در نسل بعدی شاگردان ایشان نیز تا زمان کنونی ادامه یافته است.

اثر حاضر یکی از این تلاش‌هاست که به قلم استاد فرزانه، حجت الاسلام والمسلمین علی امینی نژاد نژاد در قالب پانویشته‌های فارسی بر کتاب نهاییه نگاشته شده است. سابقه نگارش این پانویشته‌ها به حدود یک دهه قبل برمی‌گردد. در ادامه استاد محترم در تدریس‌های بعدی این کتاب برای حوزویان، چندین مرتبه این پانویشته‌ها را بازبینی و تکمیل کردند و در نهایت اثر پیش رو که حاصل سالیان متمادی تدریس و تحقیق در فلسفه اسلامی است، آماده انتشار گشت.

معاونت پژوهش مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات از زحمات استاد و نیز همکاری و همدلی متواضعانه ایشان در طی فرایند نشر کتاب کمال تشکر را دارد و امیدوار است به توفیق الهی انتشار این اثر در رونق جریان حکمت اسلامی موثر افتد.

مهدی صداقت

معاون پژوهش مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات

پیشگفتار

بسم الله الرحمن الرحيم.

الحمد لله رب العالمين وصلى الله على محمد وآله الطاهرين.

انسان موجودی عقلانی است. همه درک‌های او حتی درک‌های حسی بر بستر فهم‌های پایه و عام (درک وجود و عدم، درک ضرورت و امکان، درک قوانین علیت، درک شبکه‌ای از پیوستارها در کلان‌نظام هستی) صورت می‌گیرد. این واقعیت نشان می‌دهد زندگی آدمیان تا چه اندازه از ادراکات حسی و محدود حیوانات بالاتر است. انسان و همه شئون حیات او بر بستری از ادراکات فطری فلسفی استوار است؛ یعنی انسان بالفطره فیلسوف است! چنان‌که بالفطره منطقی و بالفطره اخلاقی است. دانش فلسفه همانند دانش منطق و دانش اخلاق، جست‌وجوی التفاتی و تفصیلی درباره شبکه درک فلسفی انسان است.

ارتقای فهم آدمی در شبکه زیرساختی درک فلسفی، کل حیات انسان را دگرگون می‌کند. زندگی بر بستر ابهام‌های عقلی و تردیدها و شبهات فکری، یا زندگی در درک تفصیلی عقل کلامی، یا زندگی در درک تفصیلی فلسفه‌های متعارف، یا

نفس کشیدن در فضای حکمت نوری اشراقی یا حکمت متعالی و عرفانی، به‌طور آشکار متفاوت‌اند. شناخت موقعیت جغرافیایی خویش در کلان‌نظام هستی بر پایه حکمت متعالیه عرفانی، زندگی‌ای سرشار از معانی متعالی را ارزانی انسان می‌کند؛ زندگی در جهانی کاملاً متفاوت با جهان‌های تنگ و تاریک اندیشه‌های دیگر. به همان اندازه که زندگی در جهان برساخته فلسفه غرب، سرد و بی‌روح و تنگ و تاریک (بدون حضور عنصر محبت و عشق) است؛ زندگی در ساحت معرفت توحیدی و سلوک ولایی با زیرساخت مستحکم حکمت متعالی، پر نشاط، گرم، روشن و پر از آرامش و سکینه و طمأنینه است.

باری گریزی از فلسفیدن نیست لکن ﴿إِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ إِنَّمَا شَاكَرُوا وَإِنَّمَا كَفَرُوا﴾؛ فلسفیدن در دامنه‌های هولناک سفسطه یا کوره‌راه‌های فلسفه ماتریالیستی یا دنیای بدون آرام و قرار و سست فلسفه‌های نسبی‌پایه، متفاوت است با فلسفیدن در مسیرهای فطرت‌مند پخته و استوار فلسفه‌های الهی.

اندیشه فیلسوفان در یک جامعه، بنیادین‌ترین و البته پنهان‌ترین زیرساخت همه شئون جامعه است. همه اندیشه‌ها حتی همه فعالیت‌های دیگر، چه مردمان ملتفت باشند یا ملتفت نباشند، بر بستر فعالیت‌های اندیشگانی فیلسوفان شکل می‌گیرند و می‌بالند. جامعه آشفته یا جامعه سرد و فسرده یا جامعه سخت و خشن با قانون‌هایی که همه افراد جامعه را به‌مانند اجزای مکانیکی یک ماشین بزرگ قرار می‌دهد و یا جامعه برده‌داری مدرن که فرادست و فرودست، همه برده یکدیگرند و جایی برای محبت و اخلاق وجود ندارد، همگی نتایج دور یا نزدیک تفکرات فلسفی استوار بر آن جامعه‌هاست.

در جامعه ما آشفتگی‌ها و چندپارگی‌های موجود، نتیجه روشن چندپارگی زیرساخت جامعه در ساحت اندیشه و تفکر بنیادین فلسفی است. از یک سو فلسفه سرد، بی‌روح، خشن و مهاجم غربی سایه خویش را بر طیف وسیعی از کنشگران

• پیشگفتار •

اجتماعی جامعه ما گسترانده است و از سوی دیگر، فلسفه‌های اسلامی عرفانی و بومی می‌کوشند معانی ارزشمند و متعالی و سعادت‌زا را بگسترند. جدال دو فلسفه در زیرساخت - به مانند جدال دو اندیشه متخاصم در یک فرد - چندپارگی و نزاع و کشمکش در سطوح روین‌تر جامعه را فراهم آورده است.

زندگی یک فرد در یک جامعه بزرگ، از درونی‌ترین ساحت تا روابط اجتماعی، همه و همه به اندیشه‌های فلسفی و جهان‌بینی حاکم بر آن جامعه وابسته است. بنابراین سعادت یا شقاوت فرد و جامعه در دنیا و آخرت وام‌دار نوع اندیشه‌های بنیادین آن فرد و جامعه است.

فلسفه اسلامی از یک سو به حقیقت، فلسفه است و ساحت‌های بنیادین تفکر را درمی‌نوردد و از سوی دیگر در دامن هدایت‌های آخرین و برترین دین الهی، دفرینه‌های عقلی را آشکار ساخته است و البته همچنان راه درازی در پیش دارد. فلسفه اسلامی به تعبیر بلند علامه طباطبائی رحمته‌الله علیه ذاتاً پروای خدا را ترویج می‌کند. این فلسفه به‌ویژه در مرحله متعالی‌اش اگر در یک فرد نهادینه شود یا با کنارزدن رقبای غربی‌اش زیرساخت همه فعالیت‌های اندیشگانی و غیراندیشگانی یک جامعه را بسازد و تبدیل به فرهنگ جامعه شود، جامعه‌ای در تراز امام‌ها و علامه‌ها پدید می‌آورد. محور همه شئون ریز و درشت چنین جامعه‌ای «کرامت انسان» در سایه بندگی خدا و آزادگی از غیر خداست. آری اخلاق و ملکات کریمانه، خانواده کرامت‌محور، شغل و کسب و کار کریمانه، روابط اجتماعی کریمانه، مدرسه و دانشگاه و درمان و بهداشت کریمانه، قانون و اجرای کریمانه، حکومت کریمانه، قضاوت کریمانه، حتی امر به معروف و نهی از منکر کریمانه، زندان کریمانه، مجازات کریمانه و صلح یا جنگ کریمانه و روابط بین‌الملل کریمانه همگی به اندیشه عقلانی کریمانه وابسته است. بنابراین فلسفیدن در فلسفه اسلامی، تحقیق، بسط و ترویج فلسفه کریمانه اسلامی و الهی است و به رشد کرامت در فرد و جامعه منتهی می‌شود.

• نه‌ایه‌الحکمه - جلد ۱ •

در عصر ما تلاش‌های علامه طباطبایی در بسط تفکر فلسفی الهی، جایگاهی بلند دارد. تفکر فلسفی الهی بر همه آثار این بزرگ‌مرد سایه افکنده است؛ اما اندیشه‌های فلسفی وی به‌صورت کلاسیک در دو اثر گران‌قدر بدایه‌الحکمه و نه‌ایه‌الحکمه نشر یافته است. نگارنده به‌قدر وسع خویش، در تحقیق، بسط و ترویج آثار فلسفی علامه کوشیده است و تاکنون دو اثر در این راستا به جامعه فلسفی عرضه کرده است: «تکملة نه‌ایه‌الحکمه» و «مقدمه مفصل و پانوشته‌های بدایه‌الحکمه». اینک زمان عرضه سومین تلاش در این راستا فرا رسیده است. نگارنده سال‌ها در عبارت‌های نه‌ایه‌الحکمه به‌قدر توان غور کرده است. هم از اندیشه شارحان کلمات علامه بهره برده است و هم در مسیر تدریس‌های مکرر بدایه، نه‌ایه و اسفار - چنان‌که خود، همیشه طلاب و دانش‌پژوهان را سفارش کرده است - دست به تفکر و تأمل‌های پرداخته زده است. دست‌نگاشت نخست از پانوشته‌های نه‌ایه‌الحکمه به سال‌ها پیش برمی‌گردد، لکن در دوره اخیر تدریس نه‌ایه‌الحکمه که قریب به چهار سال طول کشید، توفیق تکمیل آن دست‌نگاشته‌ها فراهم آمد و محصول پیش روی را رقم زد. نگارنده کوشیده است مباحث ارائه‌شده در پانوشته‌های بدایه تا حد ممکن در پانوشته‌های نه‌ایه تکرار نشوند؛ از همین رو نسبت میان تعلیقات بدایه با تعلیقات نه‌ایه نسبت تکمیلی از هر دو طرف است. بنابراین مطالعه هر دو پانوشته، اهداف نگارنده را در هر بحث آشکار می‌سازد. البته طبیعی است پانوشته‌های نه‌ایه به‌مانند خود نه‌ایه عرضه‌های مفصل‌تر و نه‌ای‌تر باشند.

در پایان لازم می‌بینم یاد همه کوشندگان راه حقیقت و فضیلت، به‌ویژه پاسبانان حریم عقلانیت الهی در همه اعصار و به‌طور خاص در عصر اخیر مانند امام خمینی، علامه طباطبایی، شهید مطهری، علامه حسن‌زاده آملی رحمته‌الله، آیت‌الله جوادی آملی رحمته‌الله و آیت‌الله مصباح یزدی رحمته‌الله را گرامی بدارم و عمر دراز و توفیقات روزافزون برای همه استادان حکمت روزگار خود، به‌ویژه برای استاد گران‌قدر و فرزانه خویش، حکیم الهی

• پیشگفتار •

و فقیه متخلف و وارسته، حضرت مستطاب آیت الله سیدیدالله یزدان پناه رحمته الله علیه آرزو کنیم و از همه گرامی طالبانی که با حضور گرم خود در درس ها و بحث های این بنده، و طرح گفت وگوها و پرسش ها بر غنای ارائه ها افزودند، تشکر کنم. همچنین از همه بزرگوارانی که در ارائه این اثر کوششی به خرج دادند و به طور ویژه از معاونت پژوهش مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات و به طور خاص از فاضل ارجمند، حجت الاسلام آقا مهدی صداقت رحمته الله علیه و گرامیان انتشارات آل احمد رحمته الله علیه، به ویژه از برادر گرامی حجت الاسلام آقا محمدجواد رستمی رحمته الله علیه تقدیر و تشکر کنم.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین.

علی امینی نژاد - قم

۳۰ ذی القعدة ۱۴۴۳ برابر با ۹ تیر ۱۴۰۱

فهرس الموضوعات

سُخن نامشر.....	٥٦
سُخن مؤسسه.....	٥٦
پيشگفتار.....	٥٦
نهایه الحکمه.....	٥٦
کلام بمنزله المدخل لهذه الصناعة.....	٥٦
المرحلة الأولى: في أحكام الوجود الكلية وفيها خمسة فصول.....	٥٦
الفصل الأول: [في أنّ الوجود مشترك معنوي].....	٥٦
الفصل الثاني: [في أصالة الوجود واعتبارية الماهية].....	٥٦
الفصل الثالث: في أنّ الوجود حقيقة مُشكّكة.....	٥٦
الفصل الرابع: في شطر من أحكام العدم.....	٥٦
الفصل الخامس: في أنّه لا تكرر في الوجود.....	٥٦
المرحلة الثانية: في الوجود المستقلّ والرابط وفيها ثلاثة فصول.....	٥٦

١١٣	الفصل الأول: [في انقسام الوجود إلى المستقل والرابط]
١٢٣	الفصل الثاني: [في كيفية اختلاف الوجود الرابط والمستقل]
١٢٧	الفصل الثالث: [في انقسام الوجود في نفسه إلى ما لنفسه وما لغيره]
١٣٣	المرحلة الثالثة: في انقسام الوجود إلى ذهني وخارجي وفيها فصل واحد
١٣٧	فصل: [في انقسام الوجود إلى ذهني وخارجي]
١٦٥	المرحلة الرابعة: في مواد القضايا الوجوب والامتناع والإمكان وانحصارها في ثلاث
١٦٩	الفصل الأول: [في أن كل مفهوم إما واجب وإما ممكن وإما ممتنع]
١٨٧	الفصل الثاني: [في إنقسام كل من المواد الثلاث...]
١٩٣	الفصل الثالث: [في أن واجب الوجود بالذات ماهيته إنَّيته]
٢٠١	الفصل الرابع: [في أن واجب الوجود بالذات واجب الوجود من جميع الجهات]
٢٠٩	الفصل الخامس: الشيء ما لم يجب لم يوجد وفيه بطلان القول بالأولوية
٢١٧	الفصل السادس: في حاجة الممكن إلى العلة و...
٢٢٥	الفصل السابع: الممكن محتاج إلى العلة بقاء كما أنه محتاج إليها حدوثاً
٢٢٧	الفصل الثامن: في بعض أحكام الممتنع بالذات
٢٤٣	المرحلة الخامسة: في الماهية وأحكامها وفيها سبعة فصول
٢٤٧	الفصل الأول: [في أن الماهية في حد ذاتها لا موجودة ولا لا موجودة]
٢٥٥	الفصل الثاني: في اعتبارات الماهية...
٢٥٩	الفصل الثالث: في الكلّي والجزئي...
٢٦٥	الفصل الرابع: في الذاتي والعرضي...
٢٦٩	الفصل الخامس: في الجنس والفصل والنوع وبعض ما يلحق بذلك
٢٧٥	الفصل السادس: في بعض ما يرجع إلى الفصل...
٢٨٥	الفصل السابع: في بعض أحكام النوع...
٢٨٩	فهرس الموضوعات

جلد دوم

سخن ناشر

با وقوع انقلاب شکوهمند اسلامی، فضای نوینی در عرصه دانش‌های مختلف حوزوی و دانشگاهی گشوده شد. نگاه جدید فراهم آمده از بستر انقلاب از یک سو و تهاجم تمدنی غرب به ارکان فرهنگ اسلامی و به چالش کشیدن آن‌ها از سوی دیگر در این امر سهم بسزایی داشتند. در چنین فضایی نیاز به دانش به عنوان موتور پیش‌ران تمدن و فرهنگ به صورت جدی احساس می‌شد. این امر باعث شد پرداخت به دانش، گسترش کمی و کیفی پیدا کند؛ گسترشی که با فضای قبل از انقلاب به هیچ‌روی قابل مقایسه نبود. در زمانه کنونی نیز هر چند این گسترش ادامه دارد اما هنوز فاصله جدی میان نیازها و عرصه دانش پاسخگو وجود دارد. بدین سبب روی آوردن به دانش‌ها و تلاش برای بسط و امتداد آن‌ها به شیوه‌های متعدد از جمله ضرورت‌های عصر کنونی در محیط دانش است. روشن است این ضرورت درباره دانش‌های بنیادین و مادر، دوچندان است و همت و عزم مضاعفی را در میان عالمان آن‌ها می‌طلبد.

دانش فلسفه که از دانش‌های بنیادین و بلکه بنیادین‌ترین آن‌هاست، از امور پیش‌گفته مستثنا نیست و باید برای شیوه‌های مختلف گسترش این دانش در لایه‌های متعدد آن، اقدامات درخور صورت گیرد. از جمله این اقدامات، تلاش برای نشر این دانش و دانش‌های همسرو مرتبط با آن در لایه‌های مختلف آن است.

از این رو انتشارات آل‌احمد علیه السلام بر خود لازم می‌داند که در حد امکان و قدر

وسیع، زمینه نشر و گستراندن دانش فلسفه و دانش‌های مرتبط با آن را در دستور کار خویش قرار دهد. به توفیق الهی این کار چند سالی است که از طریق ارتباط با مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات فراهم آمده و کتاب پیش‌رو گامی مبارک در پیشبرد این هدف است. امید است این روند رو به رشد و فزونی باشد و بتواند خدمت کوچکی در راستای تحقق اهداف و آرمان‌های بلند انقلاب اسلامی باشد.

انتشارات آل‌احمد علیه السلام بر خود لازم می‌داند از استاد گرانقدر، حجت‌الاسلام والمسلمین علی امینی نژاد ننه که با نگارش تعلیقه بر کتاب شریف *نهایة الحکمه* اثر علامه طباطبائی رحمته الله زمینه استفاده و بهره‌مندی هرچه بیشتر دانش‌پژوهان حکمت از این کتاب را فراهم نموده‌اند، تشکر و قدردانی نماید. همچنین لازم می‌داند از مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات که در آماده‌سازی اثر برای نشر زحمات فراوانی را متحمل شدند، کمال تشکر را به عمل آورد.

علی رستمی

مدیر انتشارات آل‌احمد علیه السلام

سخن مؤسسه

آموزش دانش فلسفه همچون دیگر دانش‌ها در حوزه‌های علمیه، مبتنی بر متون فاخر و موجز است. این متون معمولاً در سطوح متعدد و در طی چندین حلقه قرار داده می‌شوند. بدین‌سان دانش‌پژوه از آشنایی اولیه با دانش آغاز می‌کند و در طی چندین گام تحصیلی به ساحت اجتهادی آن دانش و تراش فنی آن مرتبط می‌شود.

در دانش فلسفه بعد از کتاب *بدایة الحکمه* که در طی چندین دهه اخیر، متن اولیه بوده، کتاب *نهایة الحکمه* محور تحصیل و تحقیق بوده است. این کتاب که از آثار مرحوم علامه طباطبائی رحمته الله علیه بزرگ عارف، فیلسوف و اسلام‌شناس دوران معاصر است، با نظارت به تراش فلسفی حکمت متعالیه و با اشراک دیدگاه‌های نهایی فلسفی ایشان، متنی قوی، پرمایه و فاخر به‌شمار می‌آید. این اثر به عنوان حلقه وصل میان سطح اولیه و سطح اجتهادی فلسفه‌آموزی یعنی کتاب اسفار و یا دیگر آثار مشابه صدرالمتألهین محسوب می‌شود. کتاب *نهایه* به دلیل سطح ویژه و نیز نظارت به آرای اختصاصی علامه، از متون دشوار و عمیق فلسفی به‌شمار می‌رود. از این‌رو فهم درست، شفاف و منسجم این کتاب و نیز گشودن گره‌های متنی و محتوایی‌اش نیاز به تأملات موشکافانه، تبیعات گسترده و حوصله فراوان علمی دارد.

بعد از نگارش کتاب، این اثر در زمان حیات مرحوم علامه رحمته الله علیه محور تدریس قرار گرفت و در ادامه مذاقه‌های علمی توسط شاگردان خود علامه همچون آیت‌الله

جوادی آملی رحمته الله علیه و نیز آیت الله مصباح یزدی رحمته الله علیه پیرامون این کتاب صورت گرفت و آثاری در این زمینه نگاشته شد. این روند در نسل بعدی شاگردان ایشان نیز تا زمان کنونی ادامه یافته است.

اثر حاضر یکی از این تلاش‌هاست که به قلم استاد فرزانه، حجت الاسلام والمسلمین علی امینی نژاد نژاد در قالب پانویشته‌های فارسی بر کتاب نه‌ایه نگاشته شده است. سابقه نگارش این پانویشته‌ها به حدود یک دهه قبل برمی‌گردد. در ادامه استاد محترم در تدریس‌های بعدی این کتاب برای حوزویان، چندین مرتبه این پانویشته‌ها را بازبینی و تکمیل کردند و در نهایت اثر پیش رو که حاصل سالیان متمادی تدریس و تحقیق در فلسفه اسلامی است، آماده انتشار گشت.

معاونت پژوهش مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات از زحمات استاد و نیز همکاری و همدلی متواضعانه ایشان در طی فرایند نشر کتاب کمال تشکر را دارد و امیدوار است به توفیق الهی انتشار این اثر در رونق جریان حکمت اسلامی موثر افتد.

مهدی صداقت

معاون پژوهش مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات

فهرس الموضوعات

٥	سُخن نامشر
٧	سُخن مؤسسه
٩	المرحلة السادسة: في المقولات العشر
١٣	الفصل الأول: في المقولات وعددها
٢١	الفصل الثاني: في تعريف الجوهر وأنه جنس لما تحته من الماهيات
٢٧	الفصل الثالث: في أقسام الجوهر الأولى
٣١	الفصل الرابع: في ماهية الجسم
٤٥	الفصل الخامس: في ماهية المادة وإثبات وجودها
٥٥	الفصل السادس: في أن المادة لا تفارق الجسمية و...
٧١	الفصل السابع: في إثبات الصور النوعية وهي الصور الجوهرية ...
٧٧	الفصل الثامن: في الكم وهو من المقولات العَرَضية
٧٩	الفصل التاسع: في انقسامات الكم

٨٣	الفصل العاشر: في أحكام مختلفة للكم
٨٩	الفصل الحادي عشر: في الكيف وانقسامه الأولي
٩١	الفصل الثاني عشر: في الكيفيات المحسوسة
٩٥	الفصل الثالث عشر: في الكيفيات المختصة بالكميات
١٠١	الفصل الرابع عشر: في الكيفيات الاستعدادية وتسمى أيضاً القوة واللا قوة
١٠٥	الفصل الخامس عشر: في الكيفيات النفسانية
١١٩	الفصل السادس عشر: في الإضافة وفيه أبحاث
١٢٩	الفصل السابع عشر: في الأين وفيه أبحاث
١٣٥	الفصل الثامن عشر: في المتي
١٣٩	الفصل التاسع عشر: في الوضع
١٤١	الفصل العشرون: في الجدة
١٤٣	الفصل الحادي والعشرون: في مقولتي أن يفعل وأن يفعل
١٤٧	المرحلة السابعة: في الواحد والكثير
١٥١	الفصل الأول: [في أن مفهوم الوحدة والكثرة بديهي غني عن التعريف] ...
١٥٧	الفصل الثاني: في أقسام الواحد
١٥٩	الفصل الثالث: في أن من لوازم الوحدة الهووية ومن لوازم الكثرة الغيرية ..
١٦٥	الفصل الرابع: [في أقسام الحمل]
١٦٩	الفصل الخامس: في الغيرية وأقسامها
١٧٣	الفصل السادس: في تقابل التناقض
١٧٩	الفصل السابع: في تقابل العدم والملكة
١٨١	الفصل الثامن: في تقابل التضاييف
١٨٥	الفصل التاسع: في تقابل التضاد
١٩٣	المرحلة الثامنة: في العلة والمعلول

• فهرس الموضوعات •

الفصل الأول: في إثبات العلّة والمعلولية، وأتّهما في الوجود	١٩٥
الفصل الثاني: في انقسامات العلّة	٢٠٣
الفصل الثاني: في انقسامات العلّة	٢٠٣
الفصل الثالث: في وجوب وجود المعلول عند وجود علّته التامة، و... ٢٠٧	٢٠٧
الفصل الرابع: في أنّ الواحد لا يصدر عنه إلا الواحد	٢١٩
الفصل الخامس: في استحالة الدور والتسلسل في العلل	٢٢٥
الفصل السادس: في العلّة الفاعلية	٢٣٥
الفصل السابع: في أقسام العلّة الفاعلية	٢٣٩
الفصل الثامن: في أنّه لا مؤثر في الوجود بحقيقة معنى الكلمة إلا الله سبحانه	٢٤٩
الفصل التاسع: في أنّ الفاعل التامّ الفاعلية أقرى من فعله وأقدم	٢٥٣
الفصل العاشر: في أنّ البسيط يمتنع أن يكون فاعلاً وقابلاً	٢٥٥
الفصل الحادي عشر: في العلّة الغائيّة وإثباتها	٢٥٩
الفصل الثاني عشر: في أنّ الجزاف والقصد الضروري والعادة و...	٢٧٥
الفصل الثالث عشر: في نفي الاتفاق وهو انتفاء الرابطة بين الفاعل والغاية	٢٨١
الفصل الرابع عشر: في العلّة المادّية والصوريّة	٢٨٥
الفصل الخامس عشر: في العلّة الجسمانية	٢٨٩
المرحلة التاسعة: في القوة والفعل	٢٩١
[مقدمة]	٢٩٥
الفصل الأول: كلّ حادث زمنيّ فإثّه مسبوق بقوّة الوجود	٣٠١
الفصل الثاني: في استيناف القول في معنى وجود الشيء بالقوة و...	٣٠٧
الفصل الثالث: في زيادة توضيح لحدّ الحركة وما تتوقّف عليه	٣١٥
الفصل الرابع: في انقسام التغيّر	٣٢١
الفصل الخامس: في مبدأ الحركة ومنتهىها	٣٢٧

• نهاية الحكمه - جلد ٢ •

٣٢٩	الفصل السادس: في المسافة.....
٣٣٥	الفصل السابع: في المقولات التي تقع فيها الحركة.....
٣٤١	الفصل الثامن: في تنقيح القول بوقوع الحركة في مقولة الجوهر، و.....
٣٥٥	الفصل التاسع: في موضوع الحركة.....
٣٦٥	الفصل العاشر: في فاعل الحركة وهو المحرك.....
٣٦٩	الفصل الحادي عشر: في الزمان.....
٣٧٥	الفصل الثاني عشر: في معنى السرعة والبطء.....
٣٧٩	الفصل الثالث عشر: في السكون.....
٣٨١	الفصل الرابع عشر: في انقسامات الحركة.....
٣٨٧	فهرس الموضوعات.....